

APARENȚA ÎN DREPT (*ERROR COMMUNIS FACIT IUS*) - IZVOR DE OBLIGAȚII

Roxana MATEFI

Abstract

The paper proposes an analysis of the appearance in law, an insufficiently regulated institution, but likely to find its applicability in many practical situations. There will be points on the content of this notion, its roots starting with the Roman law, its legal regulation, the conditions that are required to be fulfilled to be subject to the appearance of law, as well as its practical applications, as they have been regulated by the legislator.

Keywords: *appearance, right, obligations, error, apparent mandate, apparent property, good faith.*

I. Introducere

Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet (nimeni nu poate să-i transmită altei persoane mai multe drepturi decât are el însuși), stabilește cu valoare de principiu, un celebru adagiu latin, în timp ce potrivit altuia, *error communis facit jus* (eroarea comună creează drept), acesta din urma validând astfel sub aspect juridic, aparența în drept.

Originile istorice ale teoriei aparenței în drept sunt de găsit în dreptul roman, astfel în Digeste „Ulpian relatează cazul sclavului Barbarius Philippus. Acesta din urmă a reușit să-și disimuleze statutul, exercitând funcția de pretor. Odată descoperită incapacitatea sa, aplicarea strictă a dreptului ar fi trebuit să conducă la anularea ansamblului de acte pe care le-a îndeplinit. Cu toate acestea, s-a decis menținerea validității acelor acte¹”.

Aparența în drept este definită drept regula „potrivit căreia cei care s-au întemeiat cu bună-credință pe o aparență juridică considerată în mod public ca reprezentând însăși realitatea, trebuie ocrotiți juridicește, neputând fi vătămați prin

¹ http://publications.ut-capitole.fr/13672/1/Juge_et_Apparence%28s%29.pdf.

înlăturarea ca nevalabil a actului pe care l-au încheiat astfel² ori drept „teoria ce constă în a recunoaște eficacitatea juridică a unor acte care nu sunt pe deplin conforme condițiilor strict juridice și care, din acest motiv, ar trebui să fie nule, dar sunt încheiate cu bună-credință și cu prudență sporită³”

Buna-credință este reglementată cu titlu general de Codul civil, în primul alineat al art. 14, care stabilește că „orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri”, dispunând în continuare că aceasta nu se prezumă.

Legiuitorul nu oferă, așadar, o definiție acestei sintagme, doctrina fiind cea care a dezvoltat această noțiune, încercând să-I atribuie definiții acoperitoare. Potrivit uneia dintre acestea, buna-credință este „corectitudinea etică, credința, chiar eronată, că ceea ce omul întreprinde este în armonie cu conștiința sa și cu imperativele ordinii morale a societății din care face parte⁴”.

Cât privește efectele sale, aparența în drept, calificată de doctrină drept „o stare de fapt contrară dreptului⁵”, devine „o veritabilă sursă de obligații alături de altele și dă naștere la drepturi subiective⁶”.

II. Reglementare legală

Aparența în drept, pe care o regăsim în cuprinsul Codul civil sub denumirea de *eroare comună și invincibilă*, este reglementată de textul art. 17 al acestui text de lege, care, după ce fixează, în primul său alineat regula potrivit căreia „nimeni nu poate transmite sau constitui mai multe drepturi decât are el însuși”, stabilește în continuare, și o excepție de la această regulă. Astfel, atunci „când cineva, împărțându-și o credință comună și invincibilă, a considerat că o persoană are un anumit drept sau o anumită calitate juridică, instanța judecătorească, ținând seama de împrejurări, va putea hotărî că actul încheiat în această stare va produce, față de cel aflat în eroare, aceleași efecte ca și când ar fi valabil, afară de cazul în care desființarea lui nu i-ar cauza niciun prejudiciu⁷”.

² M.N. Costin, C.M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 787.

³ I. Dogaru, *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 158, apud C.M.C. Ignătescu, *Abuzul de drept*, Ed. Lumen, Iași, 2013, p. 180.

⁴ G. Piperea, *Concepția monistă a noului Cod civil, între intenție și realitate sau despre noul Cod (civil) comercial*, în *Noile Coduri ale României. Studii și cercetări juridice*, Ed. Universul Juridic, București 2011, p. 45.

⁵ V. Stegărescu, *Mandatul aparent*, *Iurisprudentia*, 2004 apud <https://studia.law.ubbcluj.ro/articol/145>.

⁶ A. Boucquoy, *La confiance légitime et les tiers, Traité théorique et pratique. Obligations*, p. 5.2-4 apud <https://www.actualitesdroitbelge.be/droit-des-affaires/droit-des-affaires-abreges-juridiques/la-theorie-de-l-apparence/la-theorie-de-l-apparence>.

⁷ Art. 17 alin. (2) C. civ.

Legiuitorul stabilește în continuare că eroarea comună și invincibilă nu se prezumă, fixând totodată și materiile care sunt excluse de la aplicarea acesteia, respectiv cartea funciară, precum și alte materii în care legea reglementează un sistem de publicitate⁸.

III. Condițiile aparenței în drept

Pentru a fi în prezența aparenței în drept, se impun a fi îndeplinite două elemente esențiale, respectiv, unul material și altul psihologic.

Când vorbim despre elementul material, vom avea în vedere „exercitarea în fapt a prerogativelor care derivă din acel drept de către titularul aparent al dreptului. Sursele aparenței pot fi o măsură de publicitate, un act juridic sau unele împrejurări de fapt⁹”.

Elementul psihologic vizează credința eronată a terților, care, cu bună credință „s-au încrezut în ceea ce au putut vedea¹⁰”, cu condiția ca aceasta să nu le poată fi imputabilă, urmare a neglijenței pe care au manifestat-o.

IV. Aplicații practice ale aparenței în drept

Una dintre aplicațiile îndeobște cunoscute ale aparenței în drept o regăsim în materia actelor de stare civilă, legiuitorul stabilind că, în ipoteza în care acestea au fost „întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea tuturor prevederilor legale, sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea această calitate, afară de cazul în care beneficiarii acestor acte au cunoscut, în momentul întocmirii lor, lipsa acestei calități¹¹”.

Rezultă așadar că, în măsura în care părțile au fost de bună credință, astfel încât nu au cunoscut la momentul încheierii actelor de stare civilă că pretinsul ofițer de stare civilă nu avea calitatea necesară pentru a încheia astfel de acte, acestea vor fi considerate ca valabile, în aplicarea principiului *error communis facit ius*. Legiuitorul „salvează” astfel aceste acte, care altfel ar fi fost lovite de sancțiunea nulității absolute, în virtutea principiului *quod ab initio nullum est, nullum producit effectum*, dând prioritate bunei credințe a beneficiarilor lor, existența acesteia fiind „necesară și suficientă în jocul aparenței¹²”. După cum dispun prevederile art. 14 alin. (2) C. civ., buna credință este prezumată până la proba contrară.

⁸ A se vedea art. 17 alin. (4) C. civ.

⁹ C.M.C. Ignătescu, *Abuzul de drept*, Ed. Lumen, Iași, 2013, p. 182.

¹⁰ <http://www.prepa-isp.fr/wp-content/Annales/1-enm/civil/1997.pdf>.

¹¹ Art. 102 C. civ.

¹² A. Rabagny, *Theorie generale de l'apparence en droit privee, Laboratoire de droit civil*, Universite Paris II, Paris, 2004, p. 241, *apud* C.M.C. Ignătescu, *Abuzul de drept*, Ed. Lumen, Iași, 2013, p. 181.

O altă aplicație a aparenței în drept o regăsim în materia mandatului, respectiv în ipoteza așa-numitului *mandat aparent*, pe care îl regăsim reglementat în cuprinsul art. 1309 alin. (2) C. civ., care prevede că, în ipoteza în care „prin comportamentul său, reprezentatul l-a determinat pe terțul contractant să creadă în mod rezonabil că reprezentantul are puterea de a-l reprezenta și că acționează în limita puterilor conferite, reprezentatul nu se poate prevala față de terțul contractant de lipsa puterii de a reprezenta”.

Așadar, în acest caz terțul, de bună-credință fiind, are reprezentarea faptului că mandatarul are puterea de reprezentare, deși, în realitate, aceasta lipsește.

Principiul potrivit căruia *error communis facit ius* își găsește aplicabilitatea și în materia dreptului de proprietate, mai precis în cazul așa-numitei proprietăți aparente, a cărei existență este recunoscută atât de doctrina de specialitate cât și de jurisprudență.

Doctrina franceză¹³ enumeră trei condiții ce se impun a fi întrunite cumulativ pentru a ne afla în prezența a ceea ce numim proprietate aparentă, respectiv buna-credință a dobânditorului; o eroare comună; o eroare invincibilă.

Așadar, potrivit primei condiții enunțate, dobânditorul trebuie să fi fost de bună credință la încheierea actului, respectiv să fi contractat, având convingerea că cealaltă parte este adevăratul proprietar al bunului.

Sub aspectul celei de-a doua condiții ce se cere a fi îndeplinită, este necesar să ne aflăm în prezența unei erori comune a dobânditorului cu privire la titlul proprietarului aparent.

Aprecierea erorii se va face *in abstracto*, altfel spus, într-o astfel de situație, orice persoană prudentă și diligentă, s-ar fi înșelat în privința titlului pretinsului proprietar.

Eroarea trebuie, totodată să aibă și un caracter invincibil, astfel încât dobânditorului să nu aibă ce i se imputa sub acest aspect, astfel încât, în ciuda tuturor diligențelor sale, eroarea nu putea fi evitată.

La aceste condiții anterior enunțate, mai poate fi adăugat și caracterul oneros al actului juridic încheiat în condițiile arătate mai sus, de natură să justifice aplicarea teoriei aparenței în drept și pe cale de consecință să recunoască valabilitatea actului care altfel ar fi fost lovit de sancțiunea nulității.

V. Concluzii

Aparența în drept este o realitate ce nu poate fi ignorată, recunoscută atât de legiuitor, cât de jurisprudență și doctrină, și căreia se impune să i se dea valența juridică cuvenită.

¹³ <http://www.cours-de-droit.net/la-theorie-de-la-propriete-apparente-a127155846>.

Principiul *error communis facit ius* devine aplicabil atunci când, deși circumstanțele încheierii actului juridic ar impune desființarea acestuia pentru nerespectarea condițiilor legale, totuși ceea ce prevalează este buna credință a beneficiarului actului respectiv, care s-a aflat într-o eroare comună și invincibilă, încrezându-se în ceea desemnăm sub sintagma aparența în drept. După cum plastic s-a arătat în doctrina franceză „dacă dreptul era o știință exactă, această soluție (n.n. desființarea actului juridic) s-ar impune prin rigoarea sa matematică; dar el este o știință socială și nu trebuie să servească injustiției¹⁴”.

VI. Bibliografie

Codul civil

M.N. Costin, C.M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, Ed. Hamangiu, București, 2007.

I. Dogaru, *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*, Ed. All Beck, București, 2002. .

C.M.C. Ignătescu, *Abuzul de drept*, Ed. Lumen, Iași, 2013.

L. Jossnad, *Cours de droit civil positif francais*, 2e edition, Sirey, 1993.

G. Piperea, *Concepția monistă a noului Cod civil, între intenție și realitate sau despre noul Cod (civil) comercial, în Noile Coduri ale României. Studii și cercetări juridice*, Ed. Universul Juridic, București 2011.

A. Rabagny, *Theorie generale de l'apparence en droit privee*, Laboratoire de droit civil, Universite Paris II, Paris, 2004.

V. Stegărescu, *Mandatul aparent*, *Iurisprudentia*, 2004. A. Boucquey, *La confiance légitime et les tiers, Traité théorique et pratique. Obligations*

V. Stegărescu, *Proprietatea aparentă*, *Jurisprudentia*, 30 (2006).

http://publications.ut-capitole.fr/13672/1/Juge_et_Apparence%28s%29.pdf.

<https://www.actualitesdroitbelge.be/droit-des-affaires/droit-des-affaires-abreges-juridiques/la-theorie-de-l-apparence/la-theorie-de-l-apparence>

<http://www.prepa-isp.fr/wp-content/annales/1-enm/civil/1997.pdf>

<http://www.cours-de-droit.net/la-theorie-de-la-propriete-apparente-a127155>

846

<https://studia.law.ubbcluj.ro/articol/145>

¹⁴ L. Jossnad, *Cours de droit civil positif francais*, 2e edition, Sirey, 1993, 584, *apud* V. Stegărescu, *Proprietatea aparentă*, *Jurisprudentia*, 30 (2006), p. 30.